

Tampereen kaupunki

Liito-oravaselvitys 2023 asemakaava nro 8755 Viinikanlahden alue

Raportti 29.6.2023

Sisällysluettelo

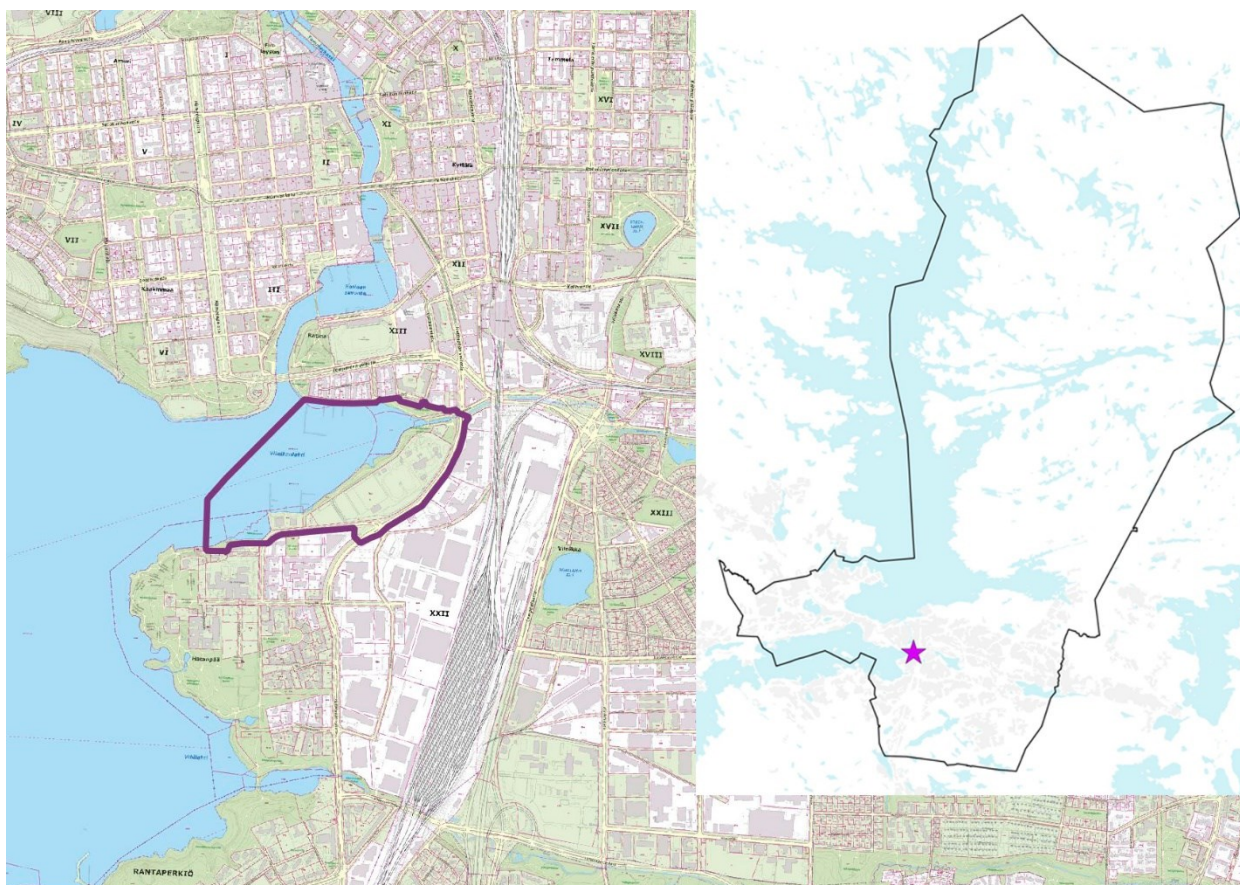
1. Johdanto ja suunnittelualue	3
2. Yleiskaavan viherverkosto	3
3. Lähtötiedot ja menetelmät	4
4. Tulokset	6
5. Johtopäätökset ja suunnittelusuositukset	9
Lähteet	10
Liite 1. Liito-oravaselvitykset tulokset kartalla	

1. Johdanto ja suunnittelualue

Viinikanlahden alueelle laadittiin asemakaavan nro 8755 yhteydessä liito-oravaselvitys. Selvitysalueena toimi asemakaavamuutoksen mukainen suunnittelualue. Selvitysalue on laajuudeltaan noin 40 hehtaaria ja sijaitsee Viinikanlahden etelärannalla välittömästi kaupungin keskusta-alueen eteläpuolella. (Kuva 1)

Asemakaavalla mahdollistetaan uuden asuinalueen rakentaminen noin 3300 asukkaalle, kun Viinikanlahden jätevedenpuhdistamon toiminnot siirtyvät Sulkavuoreen ja lahden eteläranta vapautuu asuntovaltaisen kaupunkirakentamisen ja virkistykseen käyttöön vuonna 2025. Viinikanlahden uudesta kaupunginosasta järjestettiin kansainvälinen ideakilpailu 2019 - 2020. Voittanut kilpailuehdotus on toiminut pohjana alueen suunnittelun jatkamiselle. Tavoitteena on laadukas, urbaani asuinalue, joka tarjoaa uusia asumisen mahdollisuuksia. Rantavyöhyke muodostetaan yleiseksi puistoksi ja alue kytketään ydinkeskustaan kävelyn ja pyöräilyn uusilla silloilla ja mahdollisesti Hatanpään valtatielle rakennettavalla raitiotiellä. Viinikanlahti sisältyy asemakaavoitusohjelmaan vuosille 2023-2027. Tavoitteena on asettaa kaavaehdotus nähtäville syksyllä 2023. (Asemakaavan muutoksen osallistumis- ja arviointisuunnitelma 2022)

Selvitys on laadittu viranomaisohjeistuksen mukaisesti ja selvityksen on laatinut erikoissuunnittelija, FM maantieteilijä Saija Kouko Tampereen kaupungilta.

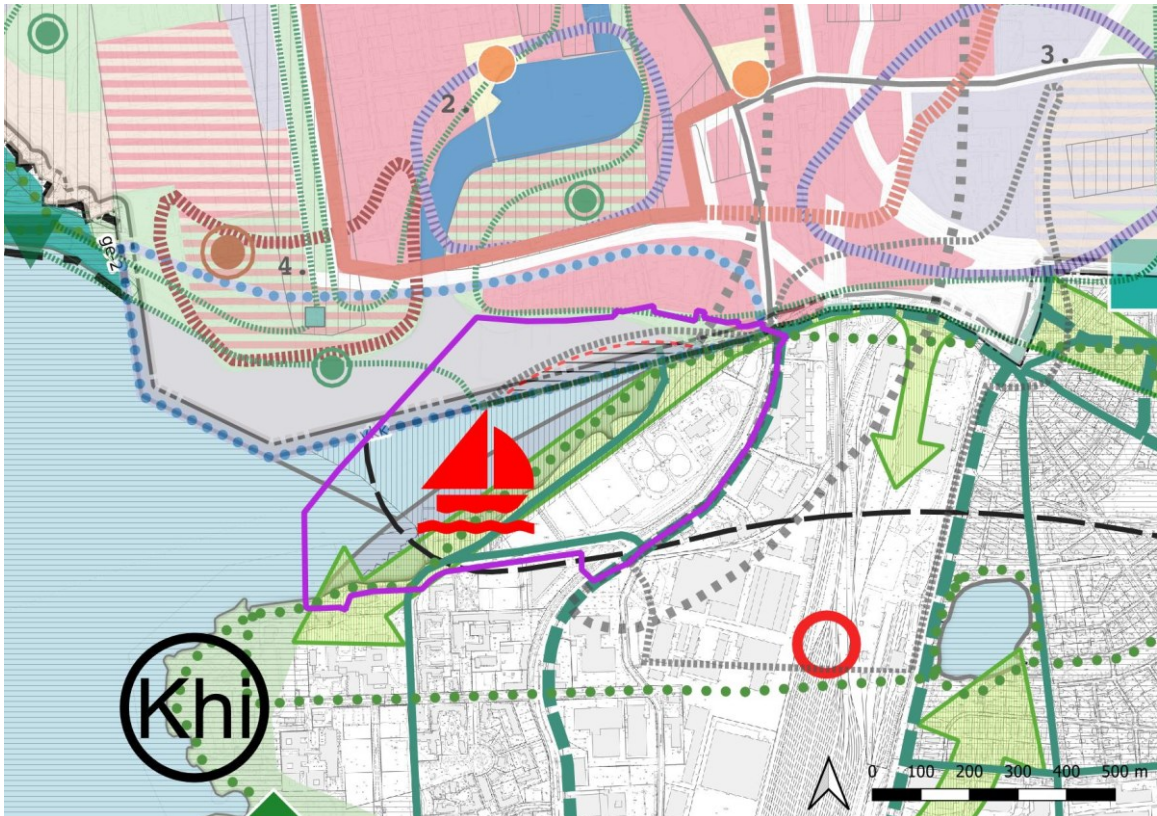

Kuva 1 Selvitysalue sijaitsee Tampereen kaupungin Hatanpään ja Ratinan kaupunginosissa. Selvitysalueen raja on esitetty kartalla lilalla värillä.

2. Yleiskaavan viherverkosto

Tampereen kantakaupungin yleiskaavayhdistelmässä (Kantakaupungin yleiskaava 2040 ja Kantakaupungin vaiheyleiskaava 2017-2021) selvitysalue on keskustatoimintojen aluetta ja vesialuetta. Viinikanlahden-Hatanpään alue on osoitettu etelään laajentuvaksi ydinkeskustaksi. Rantojen maankäyttöä kehitetään siten, että ranta varataan julkiseen käyttöön ja rannalle syntyy pääkäyttötarkoituksen lisäksi monipuolisia virkistyspalveluita ja -toimintoja sekä korkeatasoisia virkistäytymiseen soveltuvia alueita.

Viherverkostoon liittyviä tavoitteita on osoitettu yleiskaavan kartalla 2., viherympäristö- ja vapaa-ajanpalvelut. Viinikanlahden rantaan on osoitettu ohjeellinen viherverkoston yhteystarvealue, ohjeellinen virkistysyhteys, pyöräliikenteen alueellinen pääreitistö sekä ohjeellinen uusi tai kehitettävä pienvene- tai lauttasatama. Viinikanlahden alue on myös osa Kirkkosuonnotkon ohjeellisen keskuspuistoverkoston kehittämistarvealuetta. Ohjeellisen viherverkoston yhteystarvealueen määräyksessä todetaan, että alueella tulee ottaa huomioon toimivien ekologisten yhteyksien ja virkistysyhteyksien kytkeytyminen keskuspuistoverkostoon. Tavoitteena on yhdistää lidesjärven ja Kalevanharjun sekä Hatanpään alueen keskuspuistoverkostot toisiinsa sekä virkistyksellisillä että ekologisilla yhteyksillä. Keskustan strategisen yleiskaavan alueelle sijoittuva Viinikanlahden pohjoisranta on osoitettu viher- tai virkistysalueeksi sekä kehitettäväksi viher- ja virkistysvyöhykkeeksi. Vyöhykkeillä on huomioitava viherpintojen tarve siten, että ne toimivat myös ekologisina yhteyksinä. Samoin yhteyttä Pyhäjärven ja lidesjärven välillä tulisi kehittää. (Kuva 2)

Kuva 2 Tampereen yleiskaavayhdistelmän (Kantakaupungin yleiskaava 2040 ja vaiheyleiskaava 2017-2021) kartta 2. (viherympäristö ja vapaa-ajanpalvelut) sekä keskustan strategisen yleiskaavan maankäyttö. Selvitysalue sijoittuu Pyhäjärven rannan viher- ja virkistysalueen kehittämisen vyöhykkeelle, jossa tulee huomioida myös ekologist yhteydet. Selvitysalue näkyy kartalla lilalla värillä.

3. Lähtötiedot ja menetelmät

Aiemmat liito-oravahavainnot

Selvitysalueelta ei ole tehty aiemmin liito-oravahavainnoja. Kantakaupungin liito-oravaselvityksessä 2016 Viinikanlahden ranta on tunnistettu mahdolliseksi liito-oravan kulkureitiksi (Kantakaupungin liito-oravaselvitys 2016). Lähimmät liito-oravahavainnot sijoittuvat lidesjärven alueelle. (Kuva 3)

Laji.fi viranomaisportaali

Liito-oravan havaintotiedot tarkistettiin 16.6.2023 Laji.fi viranomaisportaalista. Selvitysalueelta tai sen lähialueelta ei ole portaalissa havainnoja.

Selvitysalueella ja sen läheisyydessä tehdyt liito-oravaselvitykset:

- Hatanpään sairaala, kartanoalue ja arboretum, asemakaava nro 8578 eliöstö- ja biotooppiselvitys. Tampereen kaupunki, Kari Korte 2017.
- Kantakaupungin liito-orava selvitys 2016. Tampereen kaupunki, Ramboll

Alueelta ja sen läheisyydestä aiemmin laadittujen selvitysten lisäksi lähtöaineistona on käytetty:

- Tampereen karttapalvelu Oskari 2023: Liito-oravahavainnot, elinympäristöt ja kulkuyhteydet
- Luontoselvitykset ja luontovaikutusten arviointi. Opas tekijälle, tilaajalle ja viranomaiselle. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 47 / 2021. Katariina Mäkelä ja Päivi Salo.
- Liito-orava-LIFE, Liito-oravan huomioiminen kaupunkisuunnittelussa. Hyvien käytäntöjen opas. Liito-orava LIFE (LIFE17/nat/FI/000469), Espoon, Jyväskylän ja Kuopion kaupungit 2021.
- Suomen lajien uhanalaisuus, Punainen kirja 2019. Hyvärinen, E., Juslén, A., Kemppainen, E., Uddström, A. & Liukko, U.-M. (toim.)
- Euroopan unionin luontodirektiivin liitteen IV lajien (pl. lepakot) esittelyt (Nieminen & Ahola (toim.), Suomen ympäristö 1/2017)
- Hanki, Ilpo K. Liito-orava, Biologia ja käyttäytyminen. Metsäkustannus 2016.

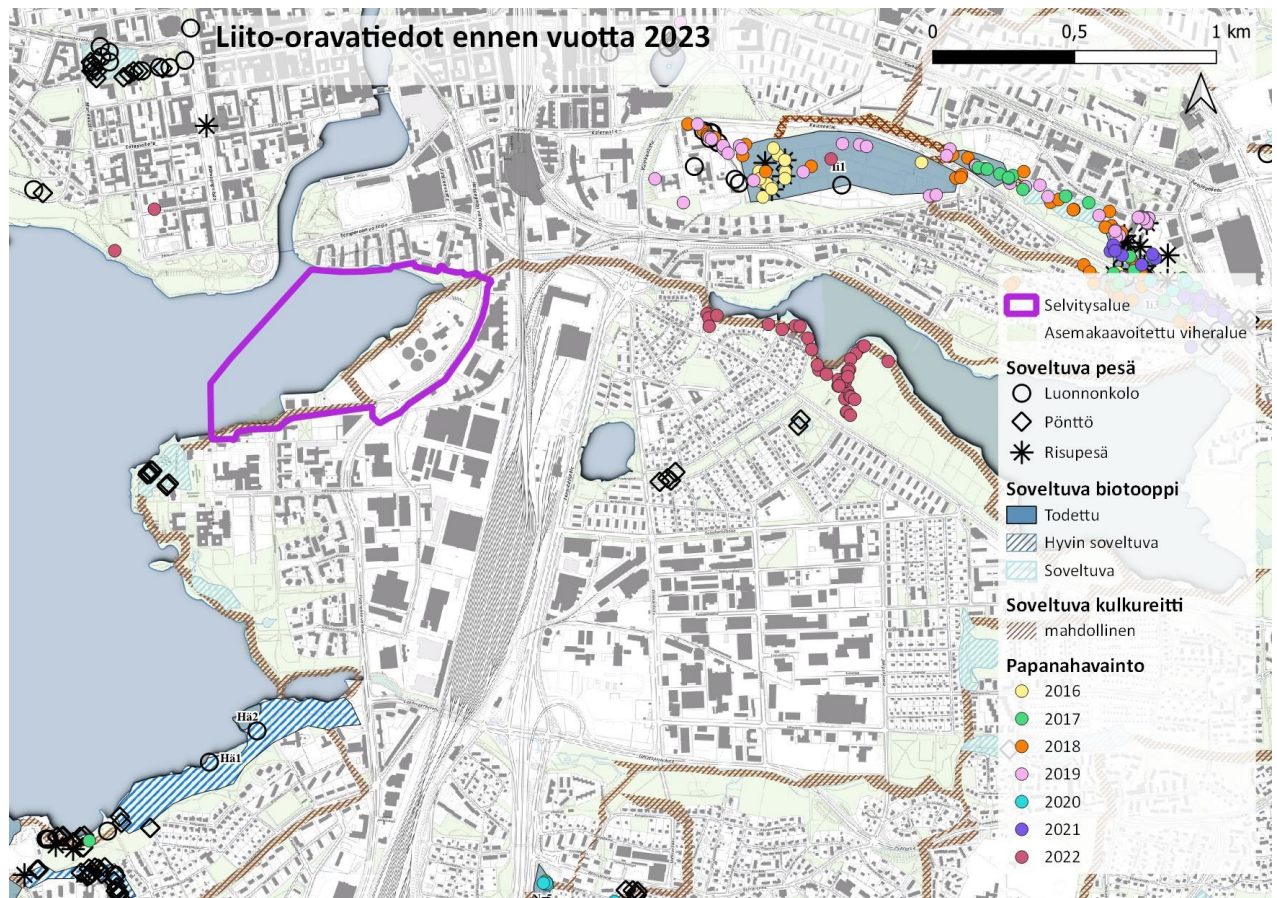
Menetelmät

Liito-oravaselvitys tehtiin alueelle kahdessa osassa. Ensimmäisenä tarkistettiin jätevedenpuhdistamon ulkopuolelinen alue 13.4.2023 ja toisena käyntikertana 21.4. tarkistettiin jätevedenpuhdistamon alue.

Selvitys toteutettiin ”Euroopan unionin luontodirektiivin liitteen IV lajien (pl. lepakot) esittelyt” (Nieminen & Ahola (toim.) 2017) mukaisesti papanakartoitusmenetelmää käyttäen. Liito-oravan esiintymistä kartoitettiin etsimällä liito-oravan papanoita puiden tyviltä sekä muita merkkejä lajista kuten virtsajälkiä. GPS-laitteelle kirjattiin ylös lajille soveltuvat pesäpaikat (kolopesä, risupesä, pönttö). Samalla arvioitiin alueen soveltuvuutta liito-oravan elinympäristöksi sekä mahdollisten kulkuyhteyksien sijaintia.

Epävarmuustekijät

Selvitys on tehty viranomaisohjeiden mukaisesti. Ajankohta selvityksen laatimiseen oli tänä vuonna hieman myöhäinen johtuen myöhäisestä kevästä. Lunta oli reilusti maassa vielä huhtikuun alkupuolella. Myöhäisestä kevästä johtuen kasvillisuus ei selvitysalueella ollut vielä puhjennut puiden tyville, eikä puissa ollut lehtiä, joten liito-oravan papanoiden ja mahdollisten pesien havainnointi oli vaivatonta. Selvitys ei sisällä merkittäviä epävarmuustekijöitä ja sen katsotaan sisältävän riittävät tiedot alueen asemakaavoituksen pohjaksi.

Kuva 3 Ennen vuotta 2023 tehdyt liito-oravahavainnot selvitysalueen lähiympäristöstä.

4. Tulokset

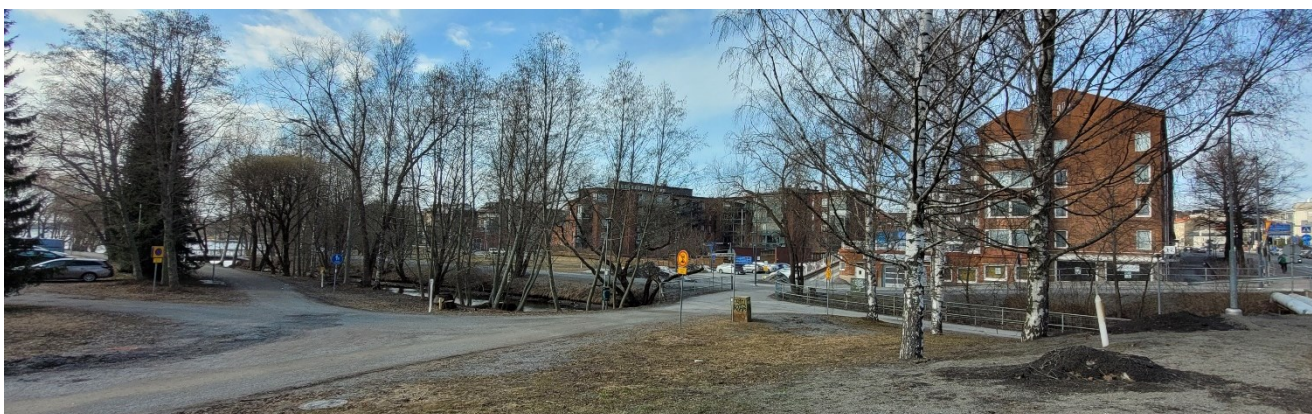
Selvitysalueelta ei löydetty liito-oravan jätöstä tai muita merkkejä lajin esiintymisestä. Alueelta ei myöskään ole aikaisempia havaintoja lajista.

Pyhäjärven rantaa seurailee kapea, puustoinen vyöhyke, jonka keskellä kulkee rantareitti yhdistäen kaupungin keskustan ja Hatanpään alueet toisiinsa. Rannan yhtenäinen puustovyöhyke alkaa Höyrypuistosta ja jatkuu soutupaviljongille asti. Hatanpäänkatua ja Hatanpään valtatieä koristavat puistolehmusrivistöt. Jätevedenpuhdistamon alueelle on istutettu puustoa rajaamaan toimintoja ja antamaan näkösuojaa alueelle. Puustoa on istutettu erityisesti rannan kevyen liikenteen reittiä suojaamaan sekä luoteeseen rajaamaan puhdistamon alue muusta ympäristöstä. Laskeutusaltaiden ympärille on istutettu puustoa näkösuojaksi sekä kulkureittien varsille.

Kuva 4 Näkymä Viinikanpuiston rannassa kulkevalta kevyen liikenteen reitiltä.

Rannan puustoiselle vyöhykkeelle Viinikanlahdenpuistoon on istutettu kuusia sekä lehtipuita. Lehtipuista esiintyy mm. koivua, puistolehmusta, salavaa, leppää ja jalavaa. Kuuset on istutettu pääsääntöisesti jätevedenpuhdistamon aidan viereen. Kevyen liikenteen reitin ja rannan välinen puusto on pääosin lehtipuustoa. Viinikanojan varrella sekä Höyrypuiston rannassa kasvaa pelkästään lehtipuita kuten tervaleppää, puistolehmusta, koivua, salavaa, vaahteraa, jalavaa ja leppää.

Kuva 5 Viinikanojan varressa kasvaa lehtipuustoa.

Viinikanpuiston lehtipuusto soveltuu liito-oravan ruokailuun. Alueella ei kuitenkaan ole riittävästi kuusia tuomaan suojaa lajille. Alue ei myöskään ole riittävän laaja toimiakseen liito-oravan elinalueena. Naaraiden elinpiirin on esitetty olevan noin 4-6 hehtaaria (Hanski 2016), kun rannan puustoisesta vyöhykkeestä laajuus on noin 2,5 hehtaaria. Liito-orava suosii varttuneita kuusivaltaisia sekametsiä, joissa on kolopuita pesäpaikoiksi sekä lehtipuita ravinnoksi. Tosin kaupunkiympäristöissä elinympäristö voi olla myös lehtipuuvaltainen.

Kuva 6 Viinikanpuiston rannassa on yhtenäinen puustovyöhyke Höyrypuistosta soutupaviljongille asti.

Jätevedenpuhdistamon alueelle ei muodostu riittävän laajaa, liito-oravalle soveltuvaa, metsäistä kokonaisuutta, vaikka alueella liito-oravalle soveltuvaa puustoa kasvaakin.

Kuva 7 Jätevedenpuhdistamolla laskeutusaltaiden ympärillä on kuusi-istutuksia.

Viinikanpuisto soveltuu liito-oravan kulkuyhteydeksi, mutta haasteen aiheuttaa se, että alueen sisälle ei tällä hetkellä ole toimivaa kulkuyhteyttä. Etelän suunnasta kulkuyhteys katkeaa Hatanpään sairaala-alueelle Pehkiönkadun ja Hatanpääkadun kulmaan. Itään päin heikohko yhteys jatkuu Viinikanojan varilta Hatanpään valtatie ja Jokikadun risteykseen, missä yhteys katkeaa. Pohjoisen suuntaan heikko yhteys jatkuu Ratinan sillalle asti, missä yhteys katkeaa. Viinikanlahden alue jää tällä hetkellä liito-oravan näkökulmasta katsottuna eristyneeksi alueeksi.

Kuva 8 Liito-oravalle mahdollinen kulkuyhteys katkeaa Pehkiönrannassa ennen Hatanpääkatua lännestä päin kuljettaessa.

Kuva 9 Ratinanrannassa on hyvin heikko liito-oravalle soveltuva kulkuyhteys, joka katkeaa ennen Ratinan siltaa.

Kuva 10 Hatanpään valtatie ylittävä kulkuyhteys on liito-oravalle toimiva vain lännestä itään päin.

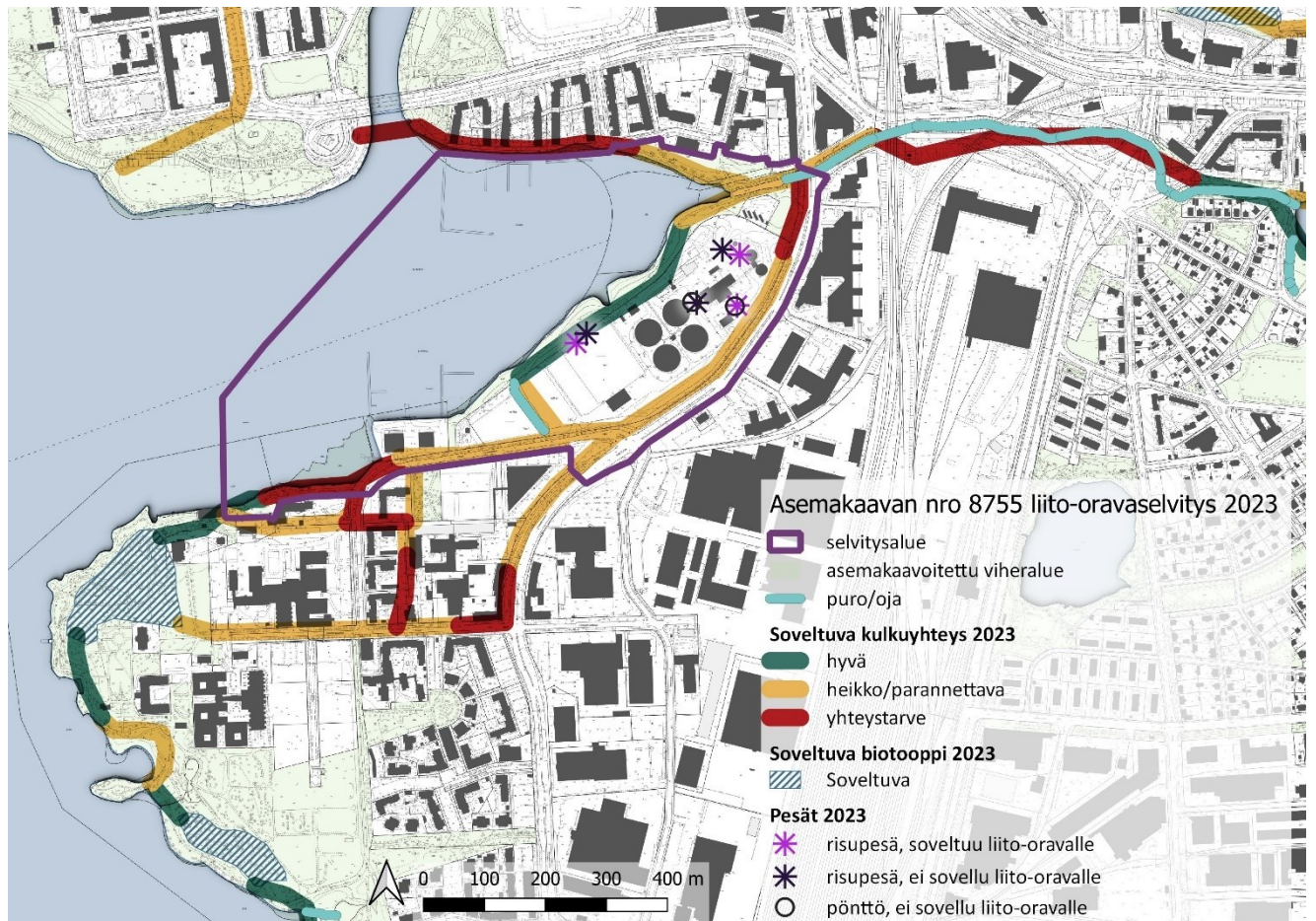
Kuva 11 Vasemmalla näkymä Hatanpään valtatie varren lehmusistutuksia. Samoja puita löytyy myös Hatanpään kadun varresta oikealla puolella näkyvässä kuvassa.

5. Johtopäätökset ja suunnittelusuositukset

Selvitysalueelta ei havaittu keväällä 2023 liito-oravan jätöksiä tai muita merkkejä lajista kuten virtsajälkiä. Alueelta ei myöskään ole aiempia havaintoja lajista. Selvitysalueelle ei sijoitu liito-oravan elinympäristöksi soveltuvaa, riittävän laajaa, metsäistä aluetta. Alue ei toimi tällä hetkellä myöskään liito-oravan kulkureittinä, koska alueelle johtavat kulkuyhteydet ovat kaikista suunnista poikki. Alueella ei nähdä nykytilanteessaan olevan merkitystä lajille.

Jos alueelle halutaan kehittää liito-oravallekin soveltuva ekologinen yhteys, tulisi varmistaa kulkuyhteyden jatkuvuus Viinikanojan kautta lidesjärven elinympäristöille. Kulkuyhteyden suunnittelussa tulisi huomioida, että minimisuositus kulkuyhteyspuun korkeudeksi on 10 metriä ja puiden istutusväli korkeintaan täysikasvuisen puun korkeuden verran. Yhteyspuiden olisi hyvä olla useassa rivissä tai ryhminä, jolloin yhden puun poistaminen ei vielä katkaise yhteyttä. Puulaji ei ole niin merkityksellinen kuin on puiden korkeus ja niiden istutusväli. Kulkuväylien ylityksissä (esim. Hatanpään valtatie) tulisi huomioida, että yhteyden välinen aukko saisi olla korkeintaan 2-2,5 kertaa täysikasvuisten puiden levyinen. lidesjärven ja Hatanpään arboretumin välille kehitettävä kulkuyhteys olisi n. 2 km pitkä, mikä tarkoittaa, että yhteyden varrelle tulisi muodostaa pieniä metsiköitä, jos kulkuyhteydestä halutaan tehdä toimiva. Näin pitkä kulkuyhteys toimisi joka tapauksessa lähinnä yhteytenä, jonka kautta poikaset voisivat asettua uusille asuinalueille (nk. dispersaaliyhteys).

Kuva 12 Liito-oraselvityksen tulokset. Selvitysalueelta ei löytynyt merkkejä liito-oravasta.

LÄHTEET

Asemakaavan muutoksen osallistumis- ja arviointisuunnitelma. XXII (Hatanpää), XIII (Ratina), Viinikanlahden alue, asemakaava ro 8755. Tampereen kaupunki 21.11.2022.

Asemakaavan selostus, kaavaluonnos, XXII (Hatanpää), XIII (Ratina), Viinikanlahden alue. Tampereen kaupunki 21.11.2022.

Euroopan unionin luontodirektiivin liitteen IV lajien (pl. lepakot) esittelyt. Nieminen Marko, Ahola Aapo (toim.) Suomen ympäristö 1/2017.

Hanki, Ilpo K. Liito-orava, Biologia ja käyttäytyminen. Metsäkustannus 2016.

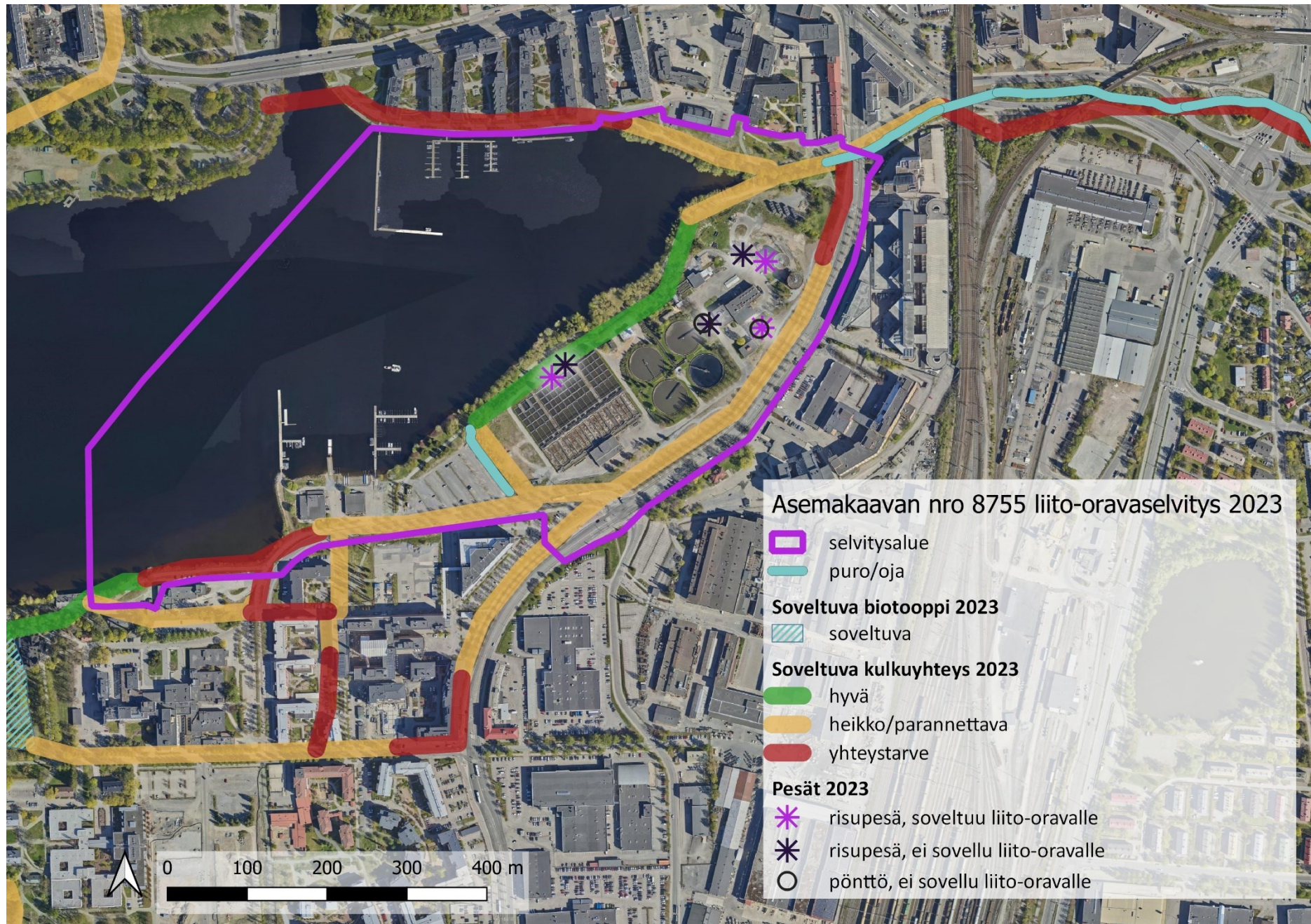
Hatanpään sairaala, kartanoalue ja arboretum, asemakaava nro 8578 eliöstö- ja biotooppiselvitys. Tampereen kaupunki, Kari Korte 2017.

Kantakaupungin liito-oravaselvitys 2016. Tampereen kaupunki.

Liito-orava-LIFE, Liito-oravan huomioiminen kaupunkisuunnittelussa. Hyvien käytäntöjen opas. Liito-orava LIFE (LIFE17/nat/FI/000469), Espoon, Jyväskylän ja Kuopion kaupungit 2021.

Luontoselvitykset ja luontovaikutusten arviointi. Opas tekijälle, tilaajalle ja viranomaiselle. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 47 / 2021. Katariina Mäkelä ja Päivi Salo.

Suomen lajien uhanalaisuus, Punainen kirja 2019. Hyvärinen Esko, Juslén Aino, Kempainen Eija, Uddström Annika, Liukko Ulla-Maija. Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus 2019

Liite 1. Liito-oravaselvityksen tulokset